

УДК 929.52(477.43-22Добровілля)»194/195»Федькова
DOI: <https://doi.org/10.31651/2413-8142-2024-31-Fedkov>

Oleksandr Fedkov

Doctor of Historical Sciences (Dr. Hab. in History), Professor, Head at Department of the Archival, Special Historical and Law Disciplines, Kamianets-Podilskiy I.Ohiienko National University, Kamianets-Podilskiy, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4835-9445>
e-mail: san.fedkov@ukr.net

Bibliographic Description of the Article: Fedkov, O. (2024). Social history of the peasant family of Pelagia Fedkova (mid-1940s - 1950s). *Ukrainskyi Selianyn. [Ukrainian peasant]*, 31, 114-125. (In Ukrainian). doi: <https://doi.org/10.31651/2413-8142-2024-31-Fedkov>

**SOCIAL HISTORY OF THE PEASANT FAMILY OF PELAGIA FEDKOVA
(MID-1940S - 1950S)**

Abstract. *The purpose of this article is to find out the social history of Pelagia Fedkova's family, a soldier's widow, a farmer from Dobrovillia village in Orynyn district, Kamianets-Podilskiy region (today – Kamianets-Podilskiy district of Khmelnytskyi region) in the mid-1940s –1950s.*

The scientific novelty of the research follows the fact that, for the first time in historical science, the history of an “ordinary” person and her family was investigated in terms of communist experiments in a Ukrainian village after the Second World War.

Methodological basis. *The article is based on the documents of the Fedkovs' Private Archive, in accordance with the original economic documents preserved by Pelagia Fedkova (1912–1997). This made it possible to use modern methodological tools of new social history and related areas of historical science (history of everyday life, microhistory, women's history, biography research, etc.), as well as general scientific methods of analysis and synthesis. Within research, the author followed the principles of scientific objectivity, historicism and systematicity.*

Conclusions. *The article contains unique biographical facts of P. Fedkova's family members and, at the same time, typical features of the social life of the Ukrainian peasantry, who faced difficult trials. The soldier's widow appeared to have had a disability from birth, but was forced to work as a poultry farmer on a collective farm. The “working days” were meagerly paid, but the collective farm worker repeatedly received moral encouragement from the economic and state institutions of the “workers' power”. The main income of the family budget was brought by the work of family members on the homestead farm. The author's calculations presented in the article clearly testify to the growth of the tax burden on the family in 1946–1953 and a significant decrease in taxes in the post-Stalin era. Based on the documents, the article at the micro level reproduces the woman's struggle in the conditions of famine in 1946–1947 as well as the total control of the communist state over the life of the peasantry. This paper proves that thanks to P. Fedkova's selfless work, her family managed to survive in the post-war period.*

Key words: *peasantry, communist state, new social history, Pelagia Fedkova.*

Олександр Федьков

доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри археології, спеціальних історичних та правознавчих дисциплін, Кам'янець-Подільський національний університет ім. Івана Огієнка, м. Кам'янець-Подільський, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4835-9445>
e-mail: san.fedkov@ukr.net

Бібліографічний опис статті: Федьков О. Соціальна історія селянської сім'ї Пелагії Федькової (середина 1940-х – 1950-ті рр.). *Український селянин*. 2024. Вип. 31. С. 114-125. doi: <https://doi.org/10.31651/2413-8142-2024-31-Fedkov>

**СОЦІАЛЬНА ІСТОРІЯ СЕЛЯНСЬКОЇ СІМ'Ї ПЕЛАГІЇ ФЕДЬКОВОЇ
(СЕРЕДИНА 1940-Х – 1950-ТІ РР.)**

Анотація. *Мета цієї статті полягає в з'ясуванні соціальної історії сім'ї вдови військовослужбовця, селянки-колгоспниці с. Добровілля Орининського району Кам'янець-Подільської області (сьогодні – Кам'янець-Подільського району Хмельницької області) Пелагії Григорівни Федькової у середині 1940-х – у 1950-ті рр.*

Наукова новизна результатів дослідження полягає в тому, що вперше в історичній науці досліджено історію «звичайної» людини та її родини в контексті епохи комуністичних експериментів в українському селі після Другої світової війни.

Методологічна основа. *Стаття написана на основі комплексу джерел Приватного архіву Федькових, в основу якого покладено первинні економічні документи, що зберегла Пелагія Федькова (1912–1997). Це дозволило використати сучасний методологічний інструментарій нової соціальної історії та суміжних напрямів історичної науки (історія повсякденності, мікроісторія, жіноча історія, біографістика та ін.), а також загальнонаукові методи аналізу та синтезу. У науковому пошуку автор керувався принципами наукової об'єктивності, історизму та системності.*

Висновки. Публікація містить унікальні життєписи членів родини П. Федькової і, водночас, типові риси соціального життя українського селянства, на долю якого випали важкі випробування. З'ясовано, що вдова військослужбовця мала інвалідність від народження, але змушена була працювати птахівницею на колгоспній фермі. Вироблені нею «трудодні» мізерно оплачувалися, однак колгоспниця неодноразово отримувала моральні заохочення з боку господарських і державних установ «влади трудящих». Основні доходи сімейного бюджету приносила робота членів сім'ї у присадибному підсобному господарстві. Наведені у статті авторські підрахунки наочно засвідчують про зростання податкового навантаження на родину в 1946–1953 рр. та суттєве зменшення податків у післясталінську епоху. На основі документів на мікрорівні відтворено жіночу зв'язку в умовах голодомору 1946–1947 рр. і тотальний контроль комуністичної держави над життям селянства. Доведено, що завдяки самовідданій праці П. Федькової її сім'я зуміла вижити в повоєнний період.

Ключові слова: селянство, комуністична держава, нова соціальна історія, Пелагія Федькова.

Постановка проблеми.

Українське селянство в хронологічному розрізі – тема, яка протягом другої половини ХІХ – початку ХХІ ст. була й залишається однією з головних у вітчизняній історіографії. Чимало публікацій присвячено його історії у десятиліття по закінченню Другої світової війни, коли відбувалися складні соціальні трансформації, пов'язані з політикою, соціально-економічними процесами, духовним життям. Водночас існує потреба в дослідженні історії різних соціальних груп, зокрема й тих, які утворилися внаслідок подій тієї війни. Насамперед мається на увазі категорія «вдови» – численна група соціально вразливих жінок, які втратили чоловіків і виконували різноманітні виробничі функції, вели домашнє господарство та самостійно виховували дітей. Практично відсутні публікації, які б стосувалися цієї проблеми на персональному рівні. Представниці цієї соціальної групи присвячена наша публікація.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Соціальна історія селянства України повоєнного десятиліття та доби «відлиги» знайшла відображення у великій кількості публікацій сучасних учених. Важливе значення при написанні статті мали дослідження, присвячені історії повсякдення та соціальній історії. У монографіях видавничої серії «З історії повсякденного життя в Україні» Інституту історії України «Повоєнна Україна: нариси соціальної історії (друга половина 1940-х – середина 1950-х рр.)» і «Соціальні трансформації в Україні: пізній сталінізм і хрущовська доба» (відповідальний редактор обох праць В. Даниленко) глибоко та фахово висвітлені історіографічні, джерелознавчі та методологічні аспекти проблеми в підрозділах, написаних О.Удодом, О.Коляструк і Н.Лаас, та соціальні аспекти життя різних суспільних груп¹. Ці праці стали в нагоді при написанні соціальної історії сім'ї П. Федькової. Залучивши первинні документи сімейного архіву, автор прагнув відтворити унікальну історію однієї сім'ї. Водночас, використані дослідження вчених, які працювали на суміжному полі повсякденної історії, дозволили помітити деякі типові риси соціального життя². Для показу зв'язку між мікро- та макропроцесами в історії України середини 1940-х–1950-х рр. нами використано низку монографій, узагальнювальних праць³. Завдяки цьому вдалося показати соціальне життя звичайних людей в контексті епохи. Огляд існуючої історіографії засвідчив, що попри активну дослідницьку діяльність учених, вивчення соціальної історії на рівні однієї сім'ї ще не здійснювалися, у чому й полягає новизна цієї публікації.

1 Повоєнна Україна: нариси соціальної історії (друга половина 1940-х – середина 1950-х рр.) / ред. В. М. Даниленко. НАН України. Інститут історії України. Кн. 2. Ч. 1–2. Київ: Інститут історії України НАН України, 2010. 351 с. (Серія «З історії повсякденного життя в Україні»); Повоєнна Україна: нариси соціальної історії (друга половина 1940-х – середина 1950-х рр.) / ред. В. М. Даниленко: У 3-х частинах. Ч. 3. Київ: Інститут історії України НАН України, 2010. 336 с.; Соціальні трансформації в Україні: пізній сталінізм і хрущовська доба / ред. В. М. Даниленко; ред.-упоряд. Н. О. Лаас. Київ: Інститут історії України, 2014. 697 с.

2 Даниленко В. Повсякденне життя українських селян у повоєнний період (1945 – 1953 рр.). *Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика*. Київ: *Ін-т історії України НАН України*. 2005. Вип. 9. С.3–16; Ковпак Л. Найближча історія: Україна 1945–2000 рр. Київ: Наш час. 2007. С.12; Рибак І. Соціальна інфраструктура українського села: зміни, труднощі, проблеми (20 – початок 90-х рр., ХХ ст.). Київ: Рідний край, 1997. 165 с.; Рибак І. Соціально-побутова інфраструктура українського села (1921–1991 рр.). Кам'янець-Подільський: Абетка, 2000. 304 с.

3 Баран В., Даниленко В. Україна в умовах системної кризи (1946–1980-і рр.). Київ: Альтернативи, 1999. 304 с. (Україна крізь віки. Т. 13); Баран В. Україна в першому повоєнному десятилітті 1946–1955. *Економічна історія України: Історико-економічне дослідження*: в 2 т. Київ: Ніка-Центр, 2011. Т. 2. С. 366–405; Даниленко В., Новохатько Л. Економіка України в добу десталінізації (1956–1965). *Економічна історія України: Історико-економічне дослідження*: в 2 т. Київ: Ніка-Центр, 2011. Т. 2. С. 406–456; Литвин В. Україна у першому повоєнному десятилітті (1946–1955). Київ: Видавничий дім «Лі–Терра», 2004. 240 с.; Перехрест О. Українське село в 1941–1945 рр.: економічне та соціальне становище. Черкаси: ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2011. 668 с.

Важливою темою досліджень української історіографії є історія селянства; попри те, що вчені використовували та послуговуються різними методологіями, проблематика її досліджень не вичерпується. І те, що в сучасній вітчизняній історичній науці помітний рух до антропологічно орієнтованої соціальної історії – це є одним із свідчень все більшої її інтеграції в світову історіографію. При написанні статті автор використовував підходи нової соціальної історії, що цілком узгоджується з іншими напрямками досліджень – історією повсякдення, мікроісторією, біографістикою тощо. Оскільки питання життя людей в умовах повоєнної відбудови економіки в СРСР це значною мірою «жіноча історія», то пропонована стаття може розглядатися як «цеглинка» до історичної фемінології; потребує вивчення жіноча стратегія життя та виживання у повоєнні роки без ідеологічно забарвлених стереотипів радянської історіографії.

В основу публікації покладено документи Приватного архіву Федькових (далі – ПАФ), який складається з особистих документів членів сім'ї (паспорт, пенсійні посвідчення та най-більше – первинних економічних документів (зобов'язань на поставку державі сільськогосподарської продукції, платіжні повідомлення, квитанції про сплату податків та ін.)), які хронологічно охоплюють переважно 1945–1957 рр. Окрему групу документів складають довідки про інвалідність П. Федькової та довідки про направлення її в заклади охорони здоров'я для встановлення групи інвалідності⁴. Зазначені документи, загалом – 129, П. Федькова зберігала про всяк випадок до своєї смерті. Хоча вже давно минув час їхньої актуальності, але страх покарання за можливі заборгованості перед «робітничо-селянською державою» спонукав залишати їх в недоторканості. У поєднанні з іншими джерелами та науковою літературою вони уможливають написання соціальної історії сім'ї селянки-вдови П. Федькової. Відсутність джерел особового походження складає ваду корпусу джерел цієї статті; така ситуація характерна для «німої більшості» осіб тієї епохи, які не залишили після себе спогадів, щоденників, листів. Проте така недоречність частково компенсується завдяки доцільно поставленим запитанням до зазначених джерел і використанням усної історичних свідчень.

Виклад основного матеріалу.

Пелагія Федькова належала до чисельної соціальної групи повоєнної доби, яка ще слабо досліджена в історичній науці. Вона була вдовою червоноармійця, що загинув у Другій світовій війні. Її чоловік, Степан Федьков, розділив долю сотень тисяч щойно мобілізованих українців, які, без належного вишколу, озброєння та обмундирування, поповнювали бойові військові частини та як передчасно гинули⁵. У багатотомній «Книзі пам'яті України» повідомлялося, що він разом із ще двома односельчанами та однофамільцями Іваном і Панасом загинули у с. Богородичин Коломийського району Станіславської (тепер – Івано-Франківської) області 29 квітня 1944 р., менше ніж через місяць після мобілізації в Радянську армію⁶. Проте зазначена інформація є неточною; принаймні, дата загибелі не відповідає дійсності. У ПАФ збереглося три листи С. Федькова до дружини, які датовані липнем 1944 р., у двох із яких вказана дата написання – 16 і 29 липня⁷. І хоча зазначена неточність не вплинула на відтворення макроісторичних процесів – загального перебігу та результатів війни, проте для сімейної історії вона має принципове значення; для нащадків важливо знати, коли перервалося життя рідної людини в роки тієї світової катастрофи.

Про склад сім'ї Пелагії у повоєнний час свідчать дві довідки, видані виконавчим комітетом Приворотської сільської ради депутатів трудящих Орининського району Кам'янець-Подільської області, одна з яких від 16 липня 1953 р. для подачі в «Орининський Народний Суд» і друга від 25 квітня 1955 р. для надання в Орининський «райупомінзаг» (районний

4 Приватний архів Федькових. Папка 4. (далі – ПАФ. П. 4). Довідки про інвалідність П. Г. Федькової. 1940–1950-ті рр. 12 арк.

5 Рибченко Л. Радянські військові мобілізації на території України у 1941–1945 роках // Україна в Другій світовій війні: погляд з XXI століття. Історичні нариси: у 2-х кн. Київ: Наукова думка, 2010. Кн. 1. С. 311–312.

6 Книга пам'яті України. Хмельницька область: історико-меморіальне багатотомне видання в 10 т. Т. 5 : Місто Кам'янець-Подільський, Кам'янець-Подільський район. Хмельницький : Поділля, 1995. С. 606.

7 ПАФ. П. 2. Листи С. Д. Федькова до П. Г. Федькової. Арк. 1–3 зі зв.

уповноважений міністерства заготівель). До складу сім'ї Федькової Палагії Григорівни, 1912 року народження (р. н.), входили її мати – Яковишена Настя Ониськівна, 1888 р. н., син – Федьков Микола Степанович, 1935 р. н. і дочка Федькова Соня Степанівна, 1942 р. н.⁸ Мати, Н. Яковишена, як засвідчує пенсійне посвідчення, з 1 грудня 1947 р. перебувала на пенсії, отримуючи сорок карбованців грошового забезпечення⁹. У документі зазначалося, що вона має зв'язок із сільським господарством. Отже, сім'я складалася з матері-пенсіонерки та двох неповнолітніх дітей, тож дуже гостро стояло питання матеріального забезпечення життя родини.

Життя вдови військовослужбовця П. Федькової було важким. Згідно з «пенсійним посвідченням сім'ї військовослужбовця» № 804 від 13 серпня 1949 р., виданого Орининським районним відділом соціального забезпечення, на неї та двох неповнолітніх дітей держава виділяла сімдесят два карбованці утримання на місяць. Це були невеликі кошти, відтак П. Федькова працювала птахівницею спочатку у сільськогосподарській артіль «Ім. 8 березня» с. Добровілля, а після укрупнення – у колгоспі ім. Димитрова с. Привороття. У повоєнний час у подібній ситуації перебувала більшість селянських родин, які втратили чоловіка (батька); станом на 1 січня 1948 р. жінки склали 67,2 % відсотків всього працездатного населення колгоспів України¹⁰. Воднораз сім'я Федькових мала додаткові несприятливі обставини.

Пелагія народилася у бідній селянській родині з вродженою інвалідністю; в ПАФ зберігається вісім довідок «лікарсько-трудова експертних комісій» (ЛТЕК), що засвідчують це¹¹. Для прикладу, у довідці № 170039 від 19 серпня 1950 р., виданій Орининською ЛТЕК при районній поліклініці зазначалося, що вона визнається інвалідом другої групи з основним діагнозом «вроджений дефект лівої руки з наявністю різкої атрофії»¹². Здавалося, з таким діагнозом робота птахівниці на колгоспній фермі протипоказана. У зазначених документах містився підпункт «трудова рекомендація», в якому пропонувалися «умови та зразкові види праці». І справді, у трьох довідках зазначалося, що П. Федькова «працювати не може за станом здоров'я». В одному випадку члени ЛТЕК проявили уважність та емпатію до пацієнтки і зазначали, що «працювати не може за станом здоров'я, підлягає направленню на навчання (по якому профілю) та може бути пристосована до роботи» («Довідка серія Р № 170567» від 3.09.1951 р., видана ЛТЕК при поліклініці Орининського районного шпиталю)¹³. Однак реалізувати рекомендацію комісії, на мій погляд, було вкрай складно з двох причин: по-перше, без головної працівниці сім'я не могла прожити; мати-пенсіонерка та двоє неповнолітніх дітей не змогли б хоч якось існувати; по-друге, П. Федькова була малограмотною, оскільки в дитинстві могла відвідувати лише нетривалий час школу. Відтак, навіть при написанні власного прізвища вона допускала помилки.

У чотирьох інших довідках зазначалося, що П. Федьковій рекомендується «легка фізична праця»; та тричі – «доглядати за птахами», «виконувати роботу... на птахофермі»¹⁴. Припускаємо, що формальний підхід членів ЛТЕК зумовлювався також проханням самої П. Федькової, яка розуміла, що без її додаткової роботи у колгоспі сім'я вестиме напівголодне існування. Очевидно, що вдова військовослужбовця, мати двох неповнолітніх дітей, для їхнього утримання була вимушена важко працювати на птахофермі.

З'ясуємо побутові умови життя сім'ї вдови червоноармійця П. Федькової. Про її соціально-економічне становище засвідчувало страхове свідоцтво за 1945 р., в якому зазначено об'єкти страхування – хата, яка оцінювалася у 840 карбованців і корова-первістка – 500 карбованців; за зазначене майно селянка сплатила, відповідно, 7, 56 і 15 карбованців – загалом

8 ПАФ. П. 1. Паспорт, пенсійні посвідчення, довідки про склад сім'ї П. Г. Федькової. 1940-і – 1950-і рр. Арк. 4, 5.

9 Там само. Арк. 2, 2 а.

10 Перехрест О. Українське село в 1941–1945 рр.: економічне та соціальне становище. Черкаси: ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2011. С. 448.

11 ПАФ. П. 4. Довідки про інвалідність П. Г. Федькової. 1940-і – 1950-і рр. 12 арк.

12 Там само. Арк. 3.

13 Там само. Арк. 4.

14 Там само. Арк. 3.

22 карбованців і 56 коп.¹⁵. Інше страхове свідоцтво від 8 квітня 1953 р. уможливило скласти уявлення про згадане житло Пелагії; будова належала до третьої, найнижчої категорії, була «дерев'яною, з невогнестійким дахом»¹⁶; іншими словами – звичайна крита соломною «мазанка». У схожих убогих умовах тоді проживали більшість українських сільських родин¹⁷.

Більшу частину свого робочого часу П. Федькова працювала на колгоспній птахофермі. У збережених «трудовах книжках колгоспника» за 1951 і 1952 рр. зазначався характер роботи, що виконувалася та кількість вироблених нею трудоднів. Першого року колгоспниця доглядала за гусьми, качками та качатами, а у квітні 1952 р., крім того, працювала у польовій бригаді¹⁸. За вісім місяців 1951 р. Пелагія виробила 234, 15 трудодні, а за сім місяців наступного – 198, 72 трудодні¹⁹ (обов'язковий мінімум трудоднів, встановлений комуністичною державою в УРСР, складав 120)²⁰. Зазначена робота, як засвідчують дослідження вчених, приносила у сім'ю мізерні заробітки²¹. «Селяни, по суті, – зазначає сучасна дослідниця Л. Ковпак, – працювали в колгоспах за «палички», тобто за позначку про відпрацьовані трудодні»²². Основні ж доходи вони отримували з присадибної ділянки.

Мати Пелагії, Настя Ониськівна, працювала в підсобному господарстві, а діти, Микола та Соня, випасали корову та допомагали обробляти присадибну ділянку. В одному з документів зазначалося, що остання складає 27 соток²³. Проте саме з особистого господарства колгоспників селяни постачали державі натуральні продукти за фіксованими цінами, сплачували грошові, продовольчий та інші податки, а також самі харчувалися. Саме підсобне домашнє господарство колгоспників дозволяло їм зводити кінці з кінцями. На цьому аспекті життя сім'ї П. Федькової зупинимось детальніше, оскільки він добре відображений у документах.

Відомо, що в повоєнні роки колгоспні трудодні забезпечували селянам лише 5 відсотків грошових доходів, а 95 % вони отримували від продажу продукції з присадибної ділянки²⁴. Головним покупцем продукції виступала держава, якій селяни зобов'язувалися продавати її за фіксованими цінами. Для прикладу, у перший мирний повоєнний рік, 1946-й, П. Федькова підписала «зобов'язання на поставку державі... по державних заготівельних цінах: молока базисної жирності 190 літрів». Зазначалися помісячні обсяги здачі (8 із 12 місяців) на Оринський молокозавод від мінімальних 6 літрів у лютому до максимальних 40 – у серпні²⁵. Попри голод, який охопив українське село, 20 грудня 1946 р. вона отримала зобов'язання поставити наступного року державі 95 літрів молока²⁶. Приймальні квитанції, що збереглися, засвідчують, що вона здала у квітні 1947 р. – 13, а у серпні – 54 літрів молока²⁷. Невиконання поставок розглядалось як суворий проступок. Втім, Пелагія розуміла, що для виживання сім'ї слід шукати додаткові шляхи здобуття продуктів харчування.

Відомо, що особи, які пережили голодомори, неохоче згадували про них. Деякі документи ПАФ засвідчують, що голод 1946–1947 рр. не оминув і сім'ю Федькових. Очевидно, представники влади розуміли, що частина селянських господарств неспроможна сплачувати обтяжливий сільськогосподарський податок. Місцеві керівники шляхом обстеження встановлювали сім'ї, які були нездатні його заплатити. Відтак П. Федькова отримала номерне по-

15 ПАФ. П. 3. Зобов'язання, довідки, квитанції, страхові свідоцтва. 1940-і рр. Арк. 1, 3.

16 ПАФ. П. 5. Документи з страхування (страхові свідоцтва, квитанції). 1950-ті рр. Арк. 8.

17 Рибак І. Соціальна інфраструктура українського села: зміни, труднощі, проблеми (20 – початок 90-х рр.. XX ст.). Київ: Рідний край, 1997.

18 ПАФ. П. 7. Трудові книжки П.Г.Федькової. 1950-ті рр. 3 арк. Арк. 1, 1 а, 1 а зв., 2, 2 а, 2а зв..

19 Там само.

20 Баран В. Україна в першому повосенному десятилітті 1946–1955 // Економічна історія України: Історико-економічне дослідження: в 2 т. Київ: Ніка-Центр, 2011. Т. 2.

21 Соціальні трансформації в Україні: пізній сталінізм і хрущовська доба / ред. В. М. Даниленко; ред.-упоряд. Н. О. Лаас. Київ: Інститут історії України, 2014. С. 210–211.

22 Ковпак Л. Найближча історія: Україна 1945–2000 рр. Київ: Наш час, 2007. С.12.

23 ПАФ. П. 6. Зобов'язання, квитанції про сплату натуральних податків. Заява про неспроможність сплачувати податки. 1950-ті рр. Арк. 17 зв.

24 Кульчицький С. Червоний виклик. Історія комунізму в Україні від його народження до загибелі. Кн. 2. К.: Темпора, 2013. С. 118.

25 ПАФ. П. 3. Зобов'язання, довідки, квитанції, страхові свідоцтва. 1940-і рр. Арк. 2, 2 зв.

26 Там само. Арк. 18, 18 зв.

27 Там само. Арк. 4, 19.

відомлення «Серія Б № 671619» від 25 липня 1947 р. за підписами завідувача райфінвідділом і старшого податкового інспектора, в якому зазначалося, що вона «повністю» звільнена від «с[ільсько]-г[осподарського] податку»²⁸. Зазначене не було гуманітарною акцією; воно лише засвідчувало розуміння представників влади, що з цієї зубожілої сім'ї вже нічого взяти.

Втім, голод щодня та щогодини нагадував про себе хліборобам. Але протестні настрої серед них не набули масового характеру²⁹ й мільйони українських селян, зокрема й П. Федькова, самостійно шукали порятунку. Протягом першої половини 1947 р. вона покинула роботу в колгоспі та разом з деякими іншими односельчанами рушила на заробітки до тоді ще не колективізованих господарств селян Тернопільщини (відстань від с. Доброволя до адміністративної межі з сусідньою областю, яка проходила по р. Збруч, складала близько 7 км), щоб здобути продукти для голодуючої сім'ї³⁰. Можливо неусвідомлено, Пелагія проявила стійкість людського духу, любов і віру, чим врятувала рідних від голоду та ймовірної смерті.

Проте у П. Федькової виникла інша проблема; її могли звинуватити в ухилянні від роботи в колгоспі. Про зазначену небезпеку засвідчував такий документ. Від імені сільськогосподарської артіль «Ім. 8 березня» с. Доброволя голова колгоспу та секретар видали «члену колгоспу Федьковій Пелагії Григорівні» довідку «в тому, що вона направляєтья в Орининську медкомісію на комісію для встановлення працездатності». Тут же вказувалася причина такого «направлення»: «Сама в колгоспі немає трудоднів». Зазначався також склад сім'ї: «стара мати 60 років та син 12 років і дочка 6 років»³¹. Керівництво колгоспу, звісно, знало про ситуацію в сім'ї П. Федькової. Відтак, щоб вберегти від можливого звинувачення в приналежності до категорії «паразитичних елементів» і висилки за межі республіки, спрямувало її на розгляд ЛТЕК. Звісно, вона отримала довідку про інвалідність, яка стала «охоронною грамотою» від можливих репресій комуністичної влади. А така небезпека тоді виглядала цілком реальною. 1947 р. виявився важким для багатьох; більше 40 тис. селян Кам'янець-Подільської і Житомирської областей не виробили обов'язкового мінімуму трудоднів. Чимало з них, зокрема й інваліди, розглядалися як «найбільш злісні і не виправні порушники трудової дисципліни». Згідно з указом Президії Верховної Ради СРСР від 21 лютого 1948 р., вони підлягали виселенню за межі Української РСР³². Доля вберегла Пелагію та її родину від такої перспективи.

У 1948 р. українське село дуже повільно оговтувалося від наслідків голодомору. Сім'я П. Федькової відчула деякі поступки влади. У січні вона отримала зменшені зобов'язання на обов'язкову здачу молока, порівнянно з 1946 р. – 100 літрів (мінімально 4 літри у жовтні, максимум 18 літрів у липні)³³. У травні правління колгоспу прийняло постанову про надання за плату 1 крб і 50 коп. П. Федьковій центнера соломи³⁴. Звісно, такі послаблення не могли абияк поліпшити життя членів сім'ї.

У 1949 р. комуністична влада, очевидно, порахувала, що селянство отямалося від голоду, тож повернулася до жорсткого оподаткування. П. Федькова отримала платіжне повідомлення № 84 від 18 вересня 1949 р. за підписом завідувача райфінвідділом, яким повідомлялося, що на підставі закону «Про сільськогосподарський податок» вона повинна у грошовому виразі «сплатити сільгосподаток за 1949 рік у сумі 185 крб. 40 коп.». Зазначалися також терміни сплати³⁵. Чотири податкові квитанції від 14 і 19 серпня, 7 і 18 жовтня засвідчували про повну сплату Пелагією податку³⁶. Того ж року вона сплатила платіж за окладним страхуванням за

28 Там само. Арк. 5.

29 Повеснна України: нариси соціальної історії (друга половина 1940-х – середина 1950-х рр.) / ред. В. М. Даниленко: У 3-х частинах. Ч 3. С. 10–17.

30 Ковпак Л. Найближча історія: Україна 1945–2000 рр. Київ: Наш час. 2007. С. 18; ПАФ. П. 3.Зобов'язання, довідки, квитанції, страхові свідоцтва. 1940-і рр. Арк. 6.

31 ПАФ. П. 3.Зобов'язання, довідки, квитанції, страхові свідоцтва. 1940-і рр. Арк. 6.

32 Баран В. Україна в першому повеснному десятилітті 1946–1955 // Економічна історія України: Історико-економічне дослідження: в 2 т. Київ: Ніка-Центр, 2011. Т. 2. С. 39.

33 ПАФ. П. 3.Зобов'язання, довідки, квитанції, страхові свідоцтва. 1940-і рр. Арк. 7, 7 зв.

34 Там само. Арк. 8.

35 Там само. Арк. 11.

36 Там само. Арк. 13–16.

будівлю та корову у розмірі 22 крб. та 50 коп.³⁷. Загалом вона заплатила державі 207 крб. 90 коп. Натомість суспільство «відплатило» вдові військовослужбовця; 20 квітня 1949 р. правління колгоспу видало П. Федьковій 50 кг трини – дрібних решток соломи³⁸. Останні використовувалися селянкою для господарських потреб; вони додавались до глини для мазання хати.

У новому, 1950-му році, П. Федькова не мала жодних сподівань на покращення. Напередодні, 28 грудня, вона отримала «зобов'язання на поставку державі в 1950 році м'яса, молока, бринзи-сиру, яєць, вовни і шкірсировини» по державних заготівельних цінах. У документі деталізувалися цифри про кількість продукції та дати її поставки. Цікаво, що документ «на підставі ст. 4 постанови Ради Міністрів СРСР і ЦК ВКП (б) від 18 квітня 1949 р.» містив опцію «10% знижки/надбавки» норми поставок; у випадку П. Федькової, вдови та особи з інвалідністю другої групи, пропонувалося на 10 відсотків більше поставити продукції. Отже, вона зобов'язувалася поставити 44 кг м'яса, 220 л молока та 240 яєць. У документі містилося застереження: «За невиконання зобов'язання в зазначені строки Ви несете встановлену законом відповідальність»³⁹. Окрім натуральних податків, як засвідчує платіжне повідомлення від 20 серпня 1950 р., П. Федькова зобов'язувалася сплатити грошовий сільгосподаток у розмірі 206 крб і 44 коп.⁴⁰, що було на 21 крб 04 коп. або на 11 % більше, ніж минулого року. Податкові квитанції засвідчують про його сплату⁴¹. Єдиним полегшенням у 1950 р. стало звільнення від сплати «малосімейного податку»⁴². Загалом сім'я Пелагії Григорівни перебувала у стані крайньої економічної скрути та животіння.

У 1951 р. продовжилося підвищення податків, які сплачувала П. Федькова. Незважаючи на клопотання про звільнення від їхньої сплати (див. нижче – О. Ф.), наявні «приймочна квитанція» та «розрахункова книжка» засвідчують, що протягом року її господарство мало здати (і здавало) державі 110 л молока⁴³. Водночас у 2, 37 рази зріс грошовий сільськогосподарський податок, який П. Федьковій встановили у розмірі 490 крб 52 коп.⁴⁴. Наприкінці року, 8 грудня, вона також заплатила 20 крб «самообкладання»⁴⁵. Зазначений, за висловом історика С. Даниленка, «надподаток» давно втратив своє первісне призначення, коли наприкінці 1920-х рр. став ідеологічним прикриттям пограбування заможних селян⁴⁶. На початку 1950-х рр. «самообкладання» переслідувало винятково фіскальну мету. Пелагія була його жертвою, як і мільйони інших українських хліборобів.

У 1952 р. розмір натуральних зобов'язань домогосподарства П. Федькової перед державою повернувся на рівень 1950-го⁴⁷. Але величина сільськогосподарського податку знову виросла майже на 30% і склала 633 крб 32 коп.⁴⁸. Вона сплатила також 20 крб «самообкладання»⁴⁹. Про непомірність накладених податків на сім'ю Федькових засвідчує «квитанція до прибуткового ордеру» від 11 грудня 1952 р., у якій зазначалося, що син Пелагії, М. Федьков, повернув колгоспу ім. Димитрова с. Привороття 238 крб і 86 коп. дебіторської заборгованості⁵⁰. Можливо, що зазначена заборгованість перед колгоспом виникла у зв'язку з отриман-

37 Там само. Арк. 10, 12.

38 ПАФ. П. 3.Зобов'язання, довідки, квитанції, страхові свідоцтва. 1940-і рр. Арк. 17; Горбняк Т. В. Абетка бакотянина. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2020. С. 71.

39 ПАФ. П. 6.Зобов'язання, квитанції про натуральні податки. Заява про неспроможність сплачувати податки. 1950-ті рр. Арк. 1.

40 Там само. Арк. 4.

41 ПАФ. П. 8. Платіжні повідомлення, податкові квитанції про сплату грошових податків П. Г. Федьковою. 1950-ті рр. Арк. 1.

42 Там само. Арк. 2, 3.

43 ПАФ. П. 6.Зобов'язання, квитанції про натуральні податки. Заява про неспроможність сплачувати податки. 1950-ті рр. Арк. 8, 9.

44 ПАФ. П. 8. Платіжні повідомлення, податкові квитанції про сплату грошових податків П.Г.Федьковою. 1950-ті рр. Арк. 4, 5, 6, 7.

45 Там само. Арк. 8.

46 Даниленко С. Історичний феномен «самообкладання» селян (1927–1929): фіскально-класове походження над податку. *Український історичний збірник*. 2019. Вип. 21. С. 114–132.

47 ПАФ. П. 6.Зобов'язання, квитанції про натуральні податки. Заява про неспроможність сплачувати податки. 1950-ті рр. Арк. 10, 10 зв., 10 а.

48 ПАФ. П. 8. Платіжні повідомлення, податкові квитанції про сплату грошових податків П.Г.Федьковою. 1950-ті рр. Арк. 9, 10, 11.

49 Там само. Арк. 12, 13.

50 ПАФ. П. 6.Зобов'язання, квитанції про натуральні податки. Заява про неспроможність сплачувати податки. 1950-ті рр. Арк. 28.

ням грошей із каси господарства для сплати коштів за навчання у Підпилип'янській середній школі (про це далі, – О.Ф.).

Фінансові неспроможності сім'ї П. Федькової попереднього року, можливо, пояснюють, чому 1953 р. відбулася певна корекція натуральних поставок у бік їхнього зменшення. Згідно з нормою закону про «10% знижки/надбавки», по м'ясу та молоку, відповідно, П. Федькова мала здати державі 36 кг і 180 л, але залишалася незмінною норма по здачі яєць – 240 шт.⁵¹. Того року Пелагія також сплатила «надподаток» самообкладання у розмірі 20 крб⁵².

Ситуація кардинально змінилася для П. Федькової у 1954 р., що пов'язано з подіями загальнодержавного значення. У вересні 1953 р. відбувся пленум ЦК КПРС, присвячений проблемам розвитку сільського господарства. На ньому констатовалося про катастрофічне становище в галузі. За наступних п'ять років державні заготівельно-закупівельні ціни на сільськогосподарської продукції збільшилися втричі, а на окремі види продукції – в 5,5 – 8 разів, зменшилися норми поставок, змінилися підходи до останніх: запроваджувалися договори про контрахтування⁵³. Звісно, залишалася незмінною колгоспна система, міцно вмонтована в командну економіку. Зобов'язання П. Федькової перед державою у 1954 р. зазнали суттєвого зменшення. Згідно з новими підходами, скоротилися розміри поставки продуктів: вона мала здати 22, 5 кг м'яса, 67, 5 л молока та 75 шт. яєць⁵⁴. Окреме зобов'язання стосувалося картоплі, обсяг здачі якої встановили в 8,64 ц.⁵⁵ І хоча у колгоспників зростала економічна зацікавленість у поставках сільськогосподарської продукції державі, остання не відмовлялася від звичних адміністративних заходів. У документі зазначалося, що «виконання цього зобов'язання по здачі картоплі державі є першочерговим обов'язком кожного колгоспного двору і повинно бути проведено з перших зборів, причому навмисне невиконання зобов'язання каратиметься законом»⁵⁶. Суттєво зменшився, майже у 3,3 рази, розмір грошового сільськогосподарського податку, який сплачувала П. Федькова: він склав 192 крб і 37 коп.⁵⁷. І хоча в наступні 1956–1958 рр. його розмір знову виріс на третину, до 256 крб і 50 коп.⁵⁸ і залишилося сумнозвісне «самообкладання», та після багаторічного «податкового терору» комуністичної держави хлібороби все ж відчули деяке полегшення.

Зміна політики щодо селянства позитивно позначилася на становищі сім'ї Федькових, про що засвідчують два наступні документи, які до 1954 р. не зустрічалися в ПАФ: «помольна квитанція», видана П. Федьковій, що вона змолотила 240 кг зерна⁵⁹ та «квитанція прибуткового ордеру» про сплату 13 крб. 56 коп. за «помол разовий» (борошно грубого помолу) 125 кг пшениці, 58 кг кукурудзи та 83 кг жита⁶⁰. А вже наступного, 1955 р., Пелагія заплатила 40 крб 32 коп. за «помол питель» – 280 кг пшениці на питльоване (вищої якості) борошно⁶¹. Схоже, що вперше за багато років члени родини стали споживати вдосталь хліба.

Наведена статистика хоча й не повна, проте дає уявлення про соціальну історію сім'ї П. Федькової у другій половині 1940-х – 1950-х рр. Обтяжливі податки, накладені комуністичною державою на родину вдови військовослужбовця, зумовлювали животіння всіх її членів. Єдиний спосіб змінити ситуацію Пелагія вбачала у зверненні до органів «робітничо-селян-

51 ПАФ. П. 6.Зобов'язання, квитанції про натуральні податки. Заява про неспроможність сплачувати податки. 1950-ті рр. Арк. 12, 12 зв., 12 а.

52 ПАФ. П. 8. Платіжні повідомлення, податкові квитанції про сплату грошових податків П.Г.Федьковою. 1950-ті рр. Арк. 14.

53 Баран В., Даниленко В. Україна в умовах системної кризи (1946-1980-і рр.). Київ: Альтернативи, 1999. С. 83; Даниленко В., Новохатько Л. Економіка України в добу десталінізації (1956–1965) // Економічна історія України: Історико-економічне дослідження: в 2 т. Київ: Ніка-Центр, 2011. Т. 2. С.427; Литвин В. Україна у першому повосенному десятилітті (1946–1955). Київ: Видавничий дім «Лі-Терра», 2004. С. 138–139.

54 ПАФ. П. 6.Зобов'язання, квитанції про натуральні податки. Заява про неспроможність сплачувати податки. 1950-ті рр. Арк. 16, 16 зв., 16 а.

55 Там само. Арк. 17, 17 зв.

56 Там само. Арк. 17, 17 зв.

57 ПАФ. П. 8. Платіжні повідомлення, податкові квитанції про сплату грошових податків П.Г.Федьковою. 1950-ті рр. Арк. 15.

58 Там само. Арк. 21, 22.

59 ПАФ. П. 6.Зобов'язання, квитанції про натуральні податки. Заява про неспроможність сплачувати податки. 1950-ті рр. 28 арк. Арк. 19.

60 Там само. Арк. 21.

61 Там само. Арк. 23.

ської влади». Перша така спроба зроблена нею ще у січні–лютому 1946 р., про що засвідчує збережений документ на папері, розміром 16 на 12 см, надірваний знизу. На першій сторінці містилася довідка, видана 19 січня 1946 р. про те, що вона «Визнана інвал[ідом] другої групи. Діагноз: вроджена атрофія лівої руки з різким порушенням функцій». Із тексту відповіді уповноваженого Наркомату заготівель УРСР по Орининському району, наданій на звороті, стає зрозуміло, що П. Федькова звернулася зі скаргою «про звільнення її господарства від поставок [державі сільськогосподарських продуктів] як сім'ю в[ійськово]/службовця»⁶². Надалі цитуємо відповідь посадовця мовою та орфографією оригіналу: «Решил гр-ки Ф. П. Г. представить справку из собеза о инвалидности [...] отка...»⁶³. Закінчення речення немає через пошкодженість документу, але не потрібно мати велику уяву, щоб зрозуміти: чиновник відмовив у клопотанні («отказать»).

Через п'ять років, 9 січня 1951 р., П. Федькова звернулася з заявою до Орининського раймінзагу (районного уповноваженого міністерства заготівель), про що засвідчує копія подання, написаного сином Миколою, з підписом заявниці. «Прошу Орининський раймінзаг, – зазначалось у ньому, – розглянути мою заяву в тому, що я інвалід другої групи. На моїм утриманні престаріла мати та двоє дітей. На мій господарський номер накладені непосильні поставки: м'ясо, молоко, яйце. Сплатити всі натуральні поставки я не в силах. А тому прошу розглянути мою заяву і звільнити мене від натуральних поставок»⁶⁴. Зазначене звернення, очевидно, також не мало наслідків. Таким чином спроби П. Федькової за допомогою звернень до органів влади обмежити непомірне податкове навантаження не дали очікуваного результату.

Про соціальний статус і становище селянської сім'ї П. Федькової засвідчують інші документи. Зокрема, сім'ї колгоспників не могли самостійно розпоряджатися навіть тією продукцією, яку самі виростили. Для прикладу, виконавчий комітет Приворотської сільської ради депутатів трудящих Орининського району 1 січня 1950 р. видав довідку «Федьковій Палагії Григорівній в тому, що с/рада дозволяє забити поросля для своїх власних потреб»⁶⁵. Очевидно, що видання такого дозвільного документу колгоспниці ставало можливим лише тоді, коли вона повністю виконала зобов'язання перед державою. Зазначена довідка засвідчувала тотальну залежність українського селянина від держави.

Водночас, трудова діяльність П. Федькової в колгоспі відзначалася представниками комуністичної влади неодноразовими моральними заохоченнями різними державними та господарськими установами. Збереглися «Почесна грамота», якою правління колгоспу імені Димитрова і «первинна партійна організація» нагородили її «за виконання високих соціалістичних зобов'язань, взятих на честь 40-річчя Великого жовтня» (6 листопада 1957 р.)⁶⁶. Раніше, у 1955 р., «Грамотою» відзначили П. Федькову «виконком районної ради депутатів трудящих та районний комітет Комуністичної партії України» «за досягнуті успіхи в розвитку поголів'я громадської худоби та підвищення її продуктивності в 1955 році»⁶⁷. Найвищою відзнакою птахівниці П. Федькової стала участь у «Всесоюзній сільськогосподарській виставці 1956 року» та нагородження медаллю учасника, про що засвідчує посвідчення № 215872 від 1 серпня 1956 р.⁶⁸ Проте її участь у виставці мала номінальний характер, оскільки за сімейних обставин вона не змогла поїхати до Москви.

Розглянемо інші аспекти життя сім'ї П. Федькової. Її діти, як вже зазначалося, були школярами. Микола навчався в Приворотській семирічній школі та, як засвідчує «Свідоцтво» про її закінчення від 18 червня 1950 р., отримував переважно оцінки «відмінно»; із п'ятнадцяти предметів лише знання з хімії, української, російської та іноземної мов оцінювалися

62 ПАФ. П. 4. Довідки про інвалідність П. Г. Федькової. 1940–1950-ті рр. Арк. 1.

63 Там само. 1 зв.

64 ПАФ. П. 6. Зобов'язання, квитанції про натуральні податки. Заява про неспроможність сплачувати податки. 1950-ті рр. Арк. 7.

65 Там само. Арк. 2.

66 ПАФ. П. 10. Нагороди (відзнаки) П. Г. Федькової. 1950-ті рр. Арк. 3.

67 Там само. Арк. 1.

68 Там само. Арк. 2.

на «добре»⁶⁹. Проте він лише через два роки вступив до десятирічки, оскільки завадила грошова скрута (навчання в старших класах здійснювалося на платній основі)⁷⁰. У 1952/1953 навчальному році він продовжив здобувати освіту в Підпилип'янській середній школі Орининського району⁷¹. Донька Соня навчалася спочатку в Добровільській початковій, а потім Приворотській семирічній школі. «Свідоцтво» про закінчення останньої засвідчило, що більшість предметів вона засвоїла на «задовільно»⁷². Причини слабкої успішності С. Федькової полягали не у відсутності здібностей, а в тому, що більшу частину свого вільного часу вона приділяла допомозі матері. Обоє дітей П. Федькової відзначалися «зразковою» поведінкою. У 1955 р. вони завершили навчання у школі: Микола – середній, а Соня 7-річній. Постало питання пошуку подальшої життєвої дороги дітей.

У 1950-ті рр. радянська влада агітувала молодь за участь у роботі на шахтах Донбасу. Навколо цього регіону створювався ідеалістичний ореол. Тоді неймовірною популярністю користувалася пісня «Спят курганы тёмные» у виконанні М. Бернеса, в якій романтизувалася важка шахтарська праця. Восени 1955 р. Микола з другом рушили в «оспіваний край». Як засвідчують записи у військовому приписному свідоцтві, 21 жовтня 1955 р. він знявся з обліку в Орининському райвійськоматі «по причині вибуття на роботу» і 31 жовтня став на військовий облік в м. Боково-Антрацит Ворошиловградської обл. (сьогодні – тимчасово окуповане м. Антрацит Луганської обл.)⁷³. Деталей про місце та характер роботи немає, але збереглася телеграма, відправлена з шахти 1/1 біс, що може засвідчувати про його роботу на цьому підприємстві⁷⁴. Проте реальність виявилася невідповідною радянській пропаганді, відтак «донецький епізод» виявився нетривалим; через п'ять місяців, 16 березня 1956 р., Микола знявся з військового обліку у зв'язку з виїздом у Хмельницьку область⁷⁵.

Можливою причиною від'їзду на батьківщину було також бажання продовжити навчання. І справді, влітку 1956 р. він вступив, як згодом розповідав, до військового училища, але не отримав офіційної згоди на навчання від матері (остання заявила, що потребує його піклування). Про цей епізод біографії М. Федькова засвідчує лише довідка, видана Приворотською сільською радою «для пред'явлення у ВУЗ»⁷⁶. Після цього Микола працював рахівником у колгоспі ім. Димитрова с. Привороття⁷⁷ і лише згодом став здобувати вищу освіту.

Пелагія Федькова перейшла на роботу в польову бригаду, щоб Соня стала працювати на її робочому місці, на птахофермі. Водночас донька допомагала матері по роботі в полі, яка тривала з ранньої весни і до пізньої осені, чи навіть початку зими.

Непритаманний для історичних праць структурний елемент: «замість епілогу». 1956 р. традиційно вважається переломним в історії України та СРСР: засудження сталінських репресій поклато край епосі тоталітаризму. Та для Пелагії таким став наступний, 1957 р. 3 березня відбулися вибори до місцевих рад, на яких її сина, Миколу Федькова, обрали «депутатом Приворотської сільської Ради депутатів трудящих Орининського району Хмельницької області»⁷⁸. На першій сесії сільської ради 22-річного чоловіка вибрали головою сільради. Здавалося, життя налагоджується: за роки поневірянь доля подарувала винагороду й спрацював «соціальний ліфт».

Проте наприкінці року сталася трагедія, яка назавжди залишила в серці Пелагії незагоєну рану. Донька Соня, допомагаючи матері по роботі в польовій бригаді у копанні буряків,

69 ПАФ. П. 11. Документи про освіту М. С. Федькова та С. С. Федькової. 1950-ті рр. Арк.1.

70 Плату за навчання у старших класах шкіл скасували у червні 1956 р. Див.: Соціальні трансформації в Україні: пізній сталінізм і хрущовська доба / ред. В. М. Даниленко; ред.-упоряд. Н. О. Лаас. Київ: Інститут історії України, 2014. С. 190.

71 ПАФ. П. 9. Приписне свідоцтво, посвідка про обрання депутатом, довідки та ін. документи М. С. Федькова. 1950-ті рр. Арк. 1–3.

72 ПАФ. П. 11. Документи про освіту М. С. Федькова та С. С. Федькової. 1950-ті рр. Арк.2.

73 ПАФ. П. 9. Приписне свідоцтво, посвідка про обрання депутатом, довідки та ін. документи М. С. Федькова. 1950-ті рр. Арк. 4.

74 Там само. Арк. 6.

75 Там само. Арк. 4.

76 Там само. Арк. 5.

77 Там само. Арк. 7, 8.

78 Там само. Арк. 9.

застудилася і на Михайла, 21 листопада, захворіла на запалення легенів. Хвороба швидко прогресувала і 2 грудня 1957 р. у шістнадцятирічному віці вона померла ...

5 грудня 1956 р. у с. Привороття Орининського району, за державним розподілом, прибула на роботу бібліотекарем Віра Джемелінська, випускниця Канівського педагогічного училища (вчителька початкових класів, бібліотекарка) Черкаської області, уродженка с. Кропивна Золотоніського району Полтавської області (її батьки – Одарка Яківна та Антон Григорович). Микола Федьков і Віра Джемелінська покохали одне одного і 29 жовтня 1958 р. побралися. У них народилися діти: Наталія (1959), Олександр (1962) та Валентина (1968)... Розпочалася наступна сторінка сімейної історії.

Пелагія Федькова, проживши важке життя, відійшла в засвіти 25 червня 1997 року.

Висновки.

Отже, використавши сучасний методологічний інструментарій та проаналізувавши документи, які зберегла Пелагія Федькова (1912–1997), ми дослідили життя сім'ї вдови військово-вслужбовця, селянки-колгоспниці с. Добровілля Орининського району Кам'янець-Подільської області у середині 1940-х – 1950-ті рр. Маючи інвалідність від народження, П. Федькова вимушено, всупереч рекомендаціям ЛТЕК, працювала птахівницею на колгоспній фермі. Зазначена робота давала мізерні заробітки та моральні заохочення з боку господарських і державних установ, а основні надходження до сімейного бюджету були завдяки роботі членів сім'ї у присадибному підсобному господарстві. На основі численних первинних економічних документів показано зростання податкового навантаження на родину в період сталінщини та суттєве зменшення податків, починаючи з 1954 р. Документи сімейного архіву уможливили відтворити жіночу звитягу в умовах голодомору 1946–1947 рр. та тотальний контроль життя селянської сім'ї з боку комуністичної держави. Лише завдяки самовідданій праці П. Федькової вдалося перейти лихоліття та змогли вижити мама-пенсіонерка Настя та діти – Микола та Соня. У післясталінські часи доля не була прихильною до Пелагії, проте саме завдяки їй продовжилася історія роду. Описана історія містить унікальні та неповторні життєписи членів родини і, водночас, типові риси соціального життя українського селянства, на долю якого випали важкі випробування.

References:

1. Baran, V. & Danylenko, V. (1999) *Ukraina v umovakh systemnoi kryzy (1946 – 1980-i rr.)* [Ukraine in conditions of systemic crisis (1946-1980s).] Kyiv: Alternatyvy, 13. [in Ukrainian]
2. *Ekonomichna istoriia Ukrainy: Istoryko-ekonomichne doslidzhennia* [Economic history of Ukraine: Historical and economic research]. (2011) Kyiv: Nika-Tsentr. T. 2. [in Ukrainian]
3. Horbniak, T. (2020) *Abetka bakotianyna*. [Alphabet of Bakota resident]. Kam'ianets-Podilskyi: Aksioma. [in Ukrainian]
4. *Ukraina XX st.: kultura, ideolohiia, polityka*. [Ukraine of the 20th century: culture, ideology, politics]. (2005) Kyiv: In-t istorii Ukrainy NAN Ukrainy. 9. 3–16. [in Ukrainian]
5. Danylenko, S. (2019) *Istorychnyi fenomen «samoobkladannia» selian (1927–1929): fiskalno-klasove pokhodzhennia nadpodatku*. [The historical phenomenon of peasant «self-taxation» (1927–1929): the fiscal and class origin of overtaxation]. *Ukrainskyi istorychnyi zbirnyk*. [Ukrainian historical collection], 21, 114–132. [in Ukrainian]
7. *Knyha pam'iaty Ukrainy. Khmelnytska oblast: Misto Kam'ianets-Podilskyi, Kam'ianets-Podilskyi raion*. [Memory Book of Ukraine. Khmelnytskyi region: historical and memorial multi-volume publication] (1995). Khmelnytskyi: Podillia, 5. [in Ukrainian]
8. Kовпак, L. (2007) *Naiblyzhcha istoriia: Ukraina 1945–2000 rr.* [Recent history: Ukraine 1945–2000]. Kyiv: Nash chas. [in Ukrainian]
9. Kulchytskyi, S. (2013) *Chervonyi vyklyk. Istoriiia komunizmu v Ukraini vid yoho narodzhennia do zahybeli*. [Red challenge. The history of communism in Ukraine from its birth to its demise]. Kyiv: Tempora, 3. [in Ukrainian]

-
10. Lytvyn, V. (2004) Ukraina u pershomu povoiennomu desiatylitti (1946–1955). [Ukraine in the first postwar decade (1946–1955)]. Kyiv: Vydavnychiy dim «Li-Terra». [in Ukrainian]
  11. Perekhrest, O. (2011) Ukrainske selo v 1941–1945 rr.: ekonomichne ta sotsialne stanovyshche. [Ukrainian village in 1941–1945: economic and social situation]. Cherkasy: ChNU imeni Bohdana Khmelnytskoho. [in Ukrainian]
  12. Povoienna Ukraina: narysy sotsialnoi istorii (druha polovyna 1940-kh – seredyna 1950-kh rr.). [Postwar Ukraine: essays on social history (second half of the 1940s – mid –1950s)] (Ed.) V. M. Danylenko. (2010). Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 2 (Seriiia «Z istorii povsiakdennoho zhyttia v Ukraini») [in Ukrainian]
  13. Rybak, I. (1997) Sotsialna infrastruktura ukrainskoho sela: zminy, trudnoshchi, problemy (20 – pochatok 90-kh rr. XX st.). [Social infrastructure of the Ukrainian village: changes, difficulties, problems (20-early 90s of the 20th century)]. Kyiv: Ridnyi kraj. [in Ukrainian]
  15. Rybak, I. (2000) Sotsialno-pobutova infrastruktura ukrainskoho sela (1921–1991 rr.). [Social and household infrastructure of the Ukrainian village (1921–1991)]. Kam'ianets-Podilskyi: Abetka. [in Ukrainian]
  16. *Ukraina v Druhii svitovii viini: pohliad z XXI stolittia. [Ukraine in the Second World War: a view from the 21st century]* (2010). Kyiv: Naukova dumka, 1. [in Ukrainian]
  17. *Sotsialni transformatsii v Ukraini: piznii stalinizm i khrushchovska doba. [Social transformations in Ukraine: late Stalinism and the Khrushchev era].* (2014). (Ed.) V. M. Danylenko Kyiv: Instytut istorii Ukrainy. [in Ukrainian]
  18. Pryvatnyi arkhiv Fedkovykh.

Надійшла до редакції / Received: 27.02.2024

Схвалено до друку / Accepted: 06.05.2024